

Дуйшенов Э.Д.

ФИЗИКАНЫ ОКУТУУДАГЫ ЖАШ МУУНДАРДЫН ДЕНИ САК РУХУ ТАЗА
БОЛУУНУ КАЛЫПТАНДЫРУУ

Дуйшенов Э.Д.

ВОССТАНОВЛЕНИЕ ЧИСТОЙ ПРАВСТВЕННОСТИ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ В
ОБУЧЕНИИ ФИЗИКИ

E.D. Duishonov

PURIFICATION OF PURE MORALITY OF YOUNG GENERATION IN TRAINING
PHYSICS

УДК: 530.1

Жаш муундарды окутууда илим алуу менен, руху таза болууну калыптандыруу негизги проблема. Ушул маселени чечүү үчүн үч бурчтук пирамиданын философиясын колдондук. Дени сак, руху таза жаш муундардын моделин сунуштайбыз. Философия илиминин диалогун түздүм. Биймандуулуктун теңдемеси аркылуу, чындык, акыйкаттык, сабырдуулук башкача айтканда күнүгө адам болуп жашоонун жоболорун багыт бердим.

Негизги сөздөр: физика, жаратылыш, материя, мейкиндик, убакыт, кыймыл, акыл, илим – философия жана сабырдуулук.

Основная проблема в обучении нового поколения формирование чистой души вместе с получением знаний. Чтобы решить эту проблему использовали философию треугольной пирамиды. Предлагаем модель нового поколения здорового тела, чистой души. Составил диалог толерантности философской науки. С помощью уравнения нравственности дал направление честности, справедливости, толерантности другими словами положение становления каждый день человеком.

Ключевые слова: физика, природа, материя, пространство, время, движение, ум, наука – философия и толерантность.

The main problem in the training of the new generation is the formation of a pure soul along with the acquisition of knowledge. To solve this problem, the philosophy of the triangular pyramid was used. We offer a model of a new generation of a healthy body, a pure soul. He made a dialogue of tolerance of philosophical science. With the help of the equation of morality, he gave the direction of honesty, justice, tolerance in other words the position of becoming every day a person.

Key words: physics, nature, matter, space, time, movement, mind, science - philosophy and tolerance.

Ар бир илим жаш муундарды окутууда эки маселени чечүүгө тийиш. Биринчи билим берүү кандай даражада зарыл болсо, ошону менен бирге дени сак, руху таза жаш муунду калыптандыруу да ошондой мааниге ээ. Мына ушул багытта ар бир педагог өзүнүн мүмкүнчүлүгүн пайдалануусу керек. Анткени мектептердеги жагдай «мышык ыйлай турган» абалга жетти. Ушул максатты көздөп педагог катарында жогорку маселелерди чечүүнүн жолдорун иликтеп жүрөм. Ошол иликтөөлөрдүн жолдорун физика илиминин түшүнүктөрүн колдонуу

аркылуу оптималдуу жана эффективдүү багыттарын карайлы.

«Физика» грек сөзү, кыргыз тилинде «жаратылыш» деген маанини билдирет. Кыргыз тилинин байлыгын «жаратылыш» деп аталган түшүнүктүн тегерегинде чечмелеп, байытып көрүүгө аракет кылып көрөлү. Жаратылыш деген түшүнүк өтө көлөмдүү аалам, асман телолору, айлана чөйрө ж.б камтыйт. Физика илиминде жаратылышты «зат» жана «талаа» түрүндө карайт. «Жаратылыш деген түшүнүктө биздин пикирибизче өтө терең сыр катылып турат. Ал эмне деген «жашыруун сыр» экендигин чечмелеп көрсөк бүтүн жаратылган жаратылышты жараткан Улуу Кудуреттүү Күч бар экендиги эч кимибизде күмөн санатпайт деген ойдомун.

Ал эми философия илиминде жаратылыш – материя деген түшүнүк менен белгиленет. Материя бул объективдүү реалдуу чындыктарды белгилөөчү категория. Материянын жашоо формасы «зат» жана «талаа» түрүндө болот. Зат – сезүү (көрүү, угуу ж.б) аппараттары аркылуу түздөн түз кабыл алынган реалдуу категориялар. Ал эми талаа сезүү органдарыбыз аркылуу түздөн түз кабыл алынбаган өзгөчө касиетке ээ болгон материянын касиети. Эми зат деген түшүнүктөрдүн маанисин изилдесек, араб сөздүгүндө ээси дегенди түшүндүрөт. Демек мындан ааламдагы бардык заттардын жаратуучусу бар дегендик келип чыгат. Талаа деген физикалык түшүнүк биздин сезүү органдарыбыз аркылуу түздөн түз кабыл алынбайт. Мисалы, Жердин гравитация талаасы, магнит талаасы ж.б.бул керемет жана сырдуу талааларды, окумуштуулар нечендеген тажрыйбаларды жүргүзүү аркылуу ачышкан. Мисалы, Ньютон тарабынан «Ньютондун алмасы» деген тажрыйба аркылуу Бүткүл дүйнөлүк тартылуу закону ачылган. Демек талаа деген түшүнүктө да керемет, сырдуу касиет жашырылып коюлган. Мындан талаанын да жаратуучусу бар деген тыянакка келебиз. Эми философияда материянын атрибуту (касиети) мейкиндик, убакыт жана кыймыл. Ушул түшүнүктөрдү жаш муундарда калыптандыруу үчүн геометриялык фигураларды пайдаланууга аракет жасайлы. Мейли үч бурчтуктуу пирамиданы аламы. Окуучуларга эмне үчүн үч бурчтуктуу пирамида алдым?

Жооп: ал өтө туруктуулуктун символу болот. Туруктуулук, адилеттүүлүк жана чындык категорияларды бириктирет да, окуучунун адам катарында калыптанышына таасир тийгизет. Эми үч бурчтуктуу пирамиданын чокусуна мейкиндикти, негизине убакытты жана кыймылды коелу.

Үч бурчтуктуу пирамиданын ичине айлананы сызгалы. Ал айлана бүтүндүктүн символу. Ар бир инсан (окуучу) бир бүтүндүктү түзөт. Айлананы экиге бололу. Анда жуп (түгөйлөшкөн) эки категория пайда болот (жакшы-жаман, адал-арам, сооп күнөө, жоомарттык-зомбулук ж.б)

Сиздер көрүп тургандай үч бурчтуктуу пирамиданын ичиндеги айлана мейкиндик убакыт жана кыймыл (аң-сезим, акыл-эс ж.б) чектелген. Демек бизге мейкиндикте, убакытта жана кыймылда (эс-акыл) «сырттан» берилгендиги айдан ачык болуп жатат. Инсанды (окуучуну) мейкиндик (мекенчилик), убакыт (учкан куш), кыймыл (акыл-эс, рух) экендигин калыптандырса, дени сак, руху таза жаны муундарды калыптандыра алабыз.

Дени сак, руху таза жаш муундардын модели

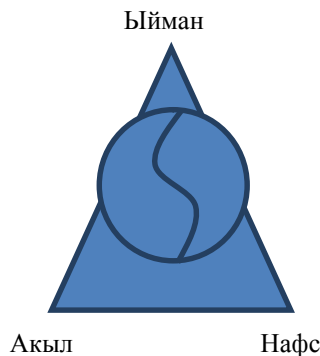
Азыркы илимдердин изилдөөлөрүнө таянсак, адам физикалык телодон жана руханий байлыктан куралат. Ыйык Курандын 31 суросу «Улукман» деп аталат. Ушул сүрөнүн 12-аятында «биз акыйкатта Улукманга акылмандыкты ыроолодук» дейт. Адам илиминин кайыптан жат билген улуу аалым болгон. Анын берген маалыматы боюнча адам үч денеден турат. Алар таң (баддан), жан (нур) жана дил (акыл-эс).

Адамдын денеси атанын жана эненин бел суусунан (нутфадан) турат. Биринчи 40 күндө нутфа канга айланат, экинчи 40 күндө этке айланат, ал эми үчүнчү 40 күндө сөөккө айланат. Ошентип 120 күндө, 4 айда түйүлдүккө жан периште аркылуу жиберилип, түйүлдүк калыптанат. Түйүлдүккө керектүү азыктар эненин «талгагын» түзөт. Жакшы кулк мүнөз, адеп ахлактуулук, мээримдүүлүк, адал-сооп амалдарды жасоо, жаман сөздөн, суук көздөн сактануу келечектеги бөбөктүн акылында ДНК курамынан 7 атасынан берки муундардын гени кабыл алынып коддор түзүлөт.

Бөбөк төрөлүшү менен нафс аттуу анти жан киргизилет. Наристе жашоосунда сезүү органдары, (көрүү, угуу, жыт алуу, элестөө ж.б.) иштей баштайт.

Натыйжада таң, жан, дил үч дене биригет, наристенин аң сезими калыптанат.

Окуучуларга түшүнүктүү болушу үчүн геометриянын элементтери үч бурчтуктуу пирамиданы колдонолу. Үч бурчтуктуу пирамиданы туруктуулуктун (адилеттүүлүк) жана чындыктын символу дейли. Эми үч бурчтуктуу пирамиданы сызгалы:

Негизине акыл-эсти жана нафсты коелу. Нафс инсанга төрөлүшү менен берилет, ал эми акыл-эс, баскыч-баскыч (жашына жараша) берилет. Мына ушинтип акыл-эс менен нафстын ортосунда төрөлгөдөн өлгөнгө чейин айыгышкан күрөш жүрөт. Бул жашоонун мыйзамы. Анда акыл-эс менен нафска ар бир (калыс) болуучу, экөөнүн күрөшүн адилеттүүлүккө, чындыкка айландырууда эконо тең баш ийип ынанган «кудуреттуу жаратуу» касиети чексиз болгон, «кудуреттуу күч» бар экендигине моюн сунасын. Мындан үч бурчтуктуу пирамиданын чокусунда чындык жана адилеттүүлүк турушу керек. Эми биз физик болгондон кийин, чындыкты таразалоонун чен бирдиги эмне? Чындыкты таразалоо б.а. критерийин аныктоо адам баласынын эң негизги көйгөйлөрүнүн бири. Бирок чындык бирөө. Ошол чындыкты табуунун бир жолун биз сунуш кылып королу. Чындыктын таразасы б.а. критерий адамдын акыл-эси (дүйнө таанымы, илими жана билими ж.б) эсептелет. Бирок адамда «нафс» (анти жан) жана акыл мененкошо жаралып жатат. Акыл-эс таразасын, «нафс» бузуп (паракорлук, зомбулук, сойкулук, уурулук ж.б) ыплас адам акылына сыйбаган категориялар гүлдөп жатпайбы. Ошондуктан акылынды, дүйнө таанымынды, илим жана билиминди, адеп ахлакты, кулк мүнөздү, мамилелерди тескеген Кудуреттүү Улуу Жаратуучу Күч бар экендигине толук «уктук, моюн сундук» деген адам ыймандуу болот. Анда үч бурчтуктуу пирамиданын чокусунда ыйман деген «Керемет Кудуреттүү», жаратуучудан берилген эки дүйнөдө тең бактылуу болуунун формуласы (принциби, жоболору) камтылган. Ыйман принцип жоболорун жаш муундарга үйрөтөт дени сак, руху таза келечектеги жаш муундарды калыптандыра алабыз. Башка жол издеп убараланбасак болот.

Философия, илим жана диндин диалогу

Ааламдаштыруу учурунда цивилизациянын өнүгүшү анда жашаган коомдун мүчөлөрүн ар

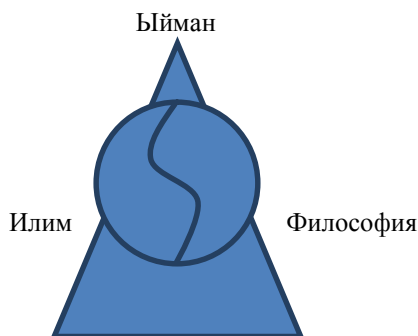
кандай түйшүккө (жагымсыз) кырдаалга алып келди. Аларды санап олтурсак (паракор, зинакор, уурулук, аракеттик сойкулук ж.б) саным жетпейт. Бул ыппас көрүнүштөр коомдун өнүгүшүнө тескери таасирин көрсөтүп, адамдык моралга таандык сапаттарды жалмап бара жатат. Бул көйгөйдү чечүүчү жол барбы? Урматтуу окумуштуулар! (педагогдор, философтор, академиктер ж.б)

Азыркы учурда ооба! Коомубуздун мүчөлөрү билимдүү, даанышман, акыл парасаты бийик, эмнелерди гана ойлоп чыгарбай жатышат (технология, электроника, авиация, космосту өздөштүрүү боюнча ж.б)

Анда эмне үчүн дени сак, руху таза коомдун мүчөлөрүн жогорку айтылган ыппас көрүнүштөрдөн тазалай албай жатабыз.

Биздин пикирибизче илим менен философиянын гана карым катнаш мамилесин түзүп ошону менен чектелип калып жатабыз. Мына ушул проблеманы чечүүгө аракет кылып көрөлү.

Окурмандарга түшүнүктүү болсун үчүн үч бурчтуктуу пирамиданы пайдаланабыз.

Үч бурчтуктуу пирамиданын негизине илим жана философияны коелу, анда илим жана философия адам баласынын руханий муктаждыгын чече алабы? Канчалык даражада окумуштуу даанышман жана акылман болбогон нафсиндин каалаганын

аткарууга мажбурланасын. Демек, нафисти башкарууда акылын даанышмандыгын илимин алсыз болот. Бул кубулуш турмуш жашоосунун аксиомасы жана мыйзамы, ошондуктан илим жана даанышмандыкты туура адилет, чындык жолго багыттоочу жана анын кепилдигин камсыз кылуучу бул ааламдын «ыйман» парасаты эсептелет.

Ыйман бактылуулуктун формуласы

Математикада аксиома деген түшүнүк бар, ал түшүнүк эч далилсиз кабыл алынат. Ал эми физикада ошондой эле түшүнүк физикалык теориялардын принциптери деп аталат. Аларды да далилдөөсүз эле аксиома катарында кабыл алынат.

Ал эми рухий тушүнүктө ыйман түшүнүгү да эч далилдөөсүз кабыл алынат. Ыйманга ишенген инсанга ыйман аксиома болуп эсептелет. Табигый илимдердин өкүлдөрү (математика, физика, химия, биология ж.б) болгон илимдердин изилдөө объектиси жаратылышта кезиккен кубулуштарды, процесстерди (энергиянын бир түрдөн экинчи түргөтүшүнүн закон ченемдүүлүктөрүн) окуп үйрөтөт. Бул билим алуунун бир канаты илим деп аталат.

Ал эми бардык жаратылгандан бийик болсун деп акыл жана тил берген, адил жүрөт бекен деп, ыйман амал дин берген Адам атанын урпактарына. Бул Жер шары Адам атанын урпактарына аманатка берилген. Экологияны булгоо бул – Адам атанын урпактарынын кырсыкка кыйроого жана башка катаклизмге алып барат.

Ыйман бул жашоонун формасы б.а интегралдык жана дифференциалдык тендеме. Болгондо да вектор жана тензордук көрсөтмө. Вектор жана тензор Адам атанын жашоосунун багытын, баалуулугун акырында анын таттуу мөмөсүн берет.

Ыймандуулуктун тендемесинин чыгарылышы б.а чечилиши чындык, акыйкаттык, уяттуулук, сабырдуулук, б.а күнүгө адам болуп жашоонун жоболоруна багыт берет, жетелейт.

Рецензент: к.п.н., доцент Дооталиева А.С.